
UDC 316.77-047.52:81'243
DOI: 10.52534/msu-pp.6(2).2020.103-112

Svitlana S. Kostiuk*

Kyryvyi Rih National University
50027, 11 Vitaliy Matusevych Str., Kyryvyi Rih, Ukraine

Development of Intercultural Communicative Competence of Future Specialists in the Field of Information Technologies in the Process of Foreign Languages Learning

Article's History:

Received: 03.09.2020

Revised: 27.09.2020

Accepted: 02.11.2020

Suggested Citation:

Kostiuk, S.S. (2020). Development of intercultural communicative competence of future specialists in the field of information technologies in the process of foreign languages learning. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series "Pedagogy and Psychology"*, 6(2), 103-112.

Abstract. Intercultural communication practice proves that effective communication with the representatives of different cultures involves not only knowledge of phonetics and lexico-grammatical structure, but the culture of the learned language as well. Therefore, the purpose of the study is to investigate and describe the essence of the term "intercultural communicative competence" and show the materials that promote its development. It is proved that the introduction of competence, communicative, and intercultural-based approaches facilitate the achievement of the set purpose. It has been found that intercultural communicative competence constitutes a complex formation with a lot of components that allow people to choose necessary language and speech means according to the sociocultural context, choose the strategies and tactics of communication to achieve set tasks and mutual understanding with the representatives of other cultures. It is found out that specific principles (dominance of problematic cultural tasks, cultural variability, and cultural opposition) form unbiased attitude towards the multicultural world, teach to perceive and analyse cultural difference, understand the interconnection of language and culture and thus improve the language level. The effectiveness of such methods as conscious-comparative, audiolingual, and role-play has been confirmed. Their introduction promotes meaningful learning and makes the process of intercultural communicative competence development easier. Considering the fact that the basis of intercultural communication is language, culture, and personality, the following components of intercultural communicative competence are identified: value-based, cognitive, effective, culturological. Exercises for intercultural communicative competence development of future specialists in the field of information technologies have been proposed. It is proved that the introduction of mentioned approaches, methods, and tasks has improved the maturity level of intercultural communicative competence. The practical value of the paper is in the fact that obtained results can be used in the process of foreign language teaching in any specialty

Keywords: standardisation of higher education, competence-based approach, specific principles, competence components, IT specialists

*Corresponding author.

Світлана Сергіївна Костюк

Криворізький національний університет
50027, вул. Віталія Матусевича, 11, м. Кривий Ріг, Україна

Розвиток міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій у процесі навчання іноземних мов

Анотація. Практика міжкультурної комунікації доводить, що ефективне спілкування з представниками різних культур ґрунтується не тільки на знаннях фонетичних і лексико-граматичних структур, а першою чергою культури мови, яка вивчається. Тому мета наукової розвідки – розглянути та схарактеризувати сутність поняття «міжкультурна комунікативна компетентність», проілюструвати матеріали, що сприяють її розвитку. Встановлено, що впровадження компетентнісного, комунікативного та міжкультурного підходів сприятиме досягненню поставленої мети. З'ясовано, що міжкультурна комунікативна компетентність – комплексне утворення, що охоплює багато компонентів та уможливує вибір необхідних мовних і мовленнєвих засобів відповідно до соціокультурного контексту, вибір стратегій і тактик спілкування задля досягнення встановленої мети та взаємного розуміння з представниками інших культур. Обґрунтовано, що залучення специфічних принципів (домінування проблемних культурознавчих завдань, культурної варіативності, культурної опозиції) формує неупереджене ставлення до полікультурного світу, вчить сприймати та аналізувати відмінності між культурами, розуміти взаємозв'язок мови і культури, а відтак, покращує її засвоєння. Підтверджено продуктивність таких методів навчання, як: свідомо-зіставний, аудіолінгвальний та рольової гри, упровадження яких сприяє осмисленому оволодінню знаннями, полегшує формування означеної компетентності. Враховуючи те, що основою міжкультурної комунікації є мова, культура та особистість, виокремлено такі компоненти міжкультурної комунікативної компетентності: ціннісний, когнітивний, дієвий, культурологічний. Запропоновано завдання для розвитку міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій. Доведено, що залучення зазначених підходів, методів і завдань підвищує рівень сформованості міжкультурної комунікативної компетентності. Практична цінність роботи полягає у тому, що отримані результати можуть бути використані у процесі вивчення іноземної мови студентами будь-якої спеціальності

Ключові слова: стандартизація вищої освіти, компетентнісний підхід, специфічні принципи навчання, компоненти компетентності, фахівці ІТ-сфери

ВСТУП

Для сучасного освітнього простору, який можна вважати полікультурним, характерним є розширення культурних меж і встановлення контактів із представниками іноземних спільнот задля тісного співробітництва в економічній, політичній, культурній, соціальній, освітній сферах життєдіяльності. Завдяки посиленню співпраці між країнами майбутні спеціалісти мають можливість навчатися та стажуватися в освітніх закладах інших країн. Унаслідок культурного перетину виникає необхідність у міжкультурному спілкуванні як важливому засобі встановлення контакту між репрезентантами різних суспільств, пізнання й обміну культурним досвідом. Різноманітність

мов і культур є цінним джерелом знань, розвитку, самореалізації, а відтак і всебічного розвитку особистості впродовж життя [1]. Відповідно нагальною потребою професійного навчання студентів є підготовка до використання іноземної мови у комунікативній і професійній діяльності, а також розвиток навичок міжкультурної комунікації. Тому мета навчання іноземної мови полягає в опануванні нової культури за допомогою мови, розумінні й визнанні культурної різноманітності, підготовці до міжкультурного та міжособистісного спілкування, що стане запорукою успішного розвитку особистості в багатокультурному оточенні, а урок іноземної мови – ідеальним середовищем для розвитку міжкультурної комунікативної

компетентності та підготовки майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій до спілкування та співпраці у сучасному світі.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що в проблемі розвитку міжкультурної комунікативної компетентності під час вивчення іноземної мови зацікавлено багато науковців. Питанням формування міжкультурної комунікативної компетентності присвячено проекти Ради Європи; теоретичні питання формування міжкультурної комунікації розглянуто у працях О. Бистрай, Т. Білоуса, Т. Грушевицької, А. Кнапп-Поттхофа, Ю. Пассова, О. Садохіна; взаємозв'язок культури та комунікації висвітлено у розвідках З. Бакум, Є. Верещагіна, М. Кагана, В. Костомарова, О. Леонтьєва; ролі міжкультурної комунікації під час навчання іноземної мови присвячено дослідження Д. Атай, Л. Мухарлямова, Р. Клоуе, наукові засади формування комунікативної культури майбутніх фахівців різних напрямів професійної підготовки порушено у працях О. Баглай (у сфері туризму), А. Фецуку (у сфері прикладної механіки), Л. Ребуха (працівників соціальної сфери), К. Климова (у сфері публічного управління та адміністрування).

Сучасний стан освіти України, соціальні, правові та ринкові реформи у сфері освіти вимагають створення системи підготовки професійних кадрів, що відповідають сучасним Європейським вимогам до вищої освіти. Важлива роль освіти для економічного, соціального й духовного розвитку країни, формування єдності нації, високоморального суспільства вимагає ретельно визначених освітніх стандартів. Тому питання стандартизації вищої освіти в Україні є першочерговим завданням.

Аналіз затверджених стандартів вищої освіти для спеціальностей: 121 – Інженерія програмного забезпечення, 122 – Комп'ютерні науки, 123 – Комп'ютерна інженерія, 125 – Кібербезпека, 126 – Інформаційні системи та технології, 151 – Автоматика та комп'ютерно-інтегровані технології – засвідчив, що з-поміж загальних компетентностей здатність спілкуватися іноземною мовою, використовувати її для розв'язання комунікативних завдань у різних сферах життя; обговорювати професійні проблеми та результати діяльності; працювати в міжнародному контексті посідають ключові позиції. Розробники стандарту акцентують на важливості формування здатності зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства [2].

Знання іноземної мови для майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій є не тільки

засобом комунікації, а й засобом, що уможливорює та сприяє співпраці з іноземними спеціалістами, надає доступ до інформації про останні розробки у сфері та підвищує їх конкурентоспроможність на світовому ринку праці, а відтак посилює здатність майбутніх спеціалістів розв'язувати професійні завдання.

Мета наукової розвідки – розглянути сутність поняття «міжкультурна комунікативна компетентність», визначити його структуру, схарактеризувати кожний з компонентів, дослідити чинники, що впливають на міжкультурну взаємодію, представити методичні матеріали для формування міжкультурної комунікативної компетентності.

МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

У контексті сьогодення майбутні фахівці мають володіти потужним професійно-комунікативним потенціалом, що впливає на характер спілкування, обумовлює розвиток здатності до спілкування, підтримання інтересу до взаємодії, знання норм і правил. Тому процес фахової підготовки майбутнього фахівця у сфері інформаційних технологій повинен максимально враховувати вимоги до діяльності студента як учасника міжкультурної комунікації.

Досягнення означеної мети можливе за залучення у процес навчання іноземної мови вдало дібраних методів, з-поміж яких варто виокремити: свідомо-зіставний, аудіолінгвальний та рольової гри. Вивчення іноземної мови через свідоме порівняння явищ рідної та виучуваної мов має не тільки практичне значення, але й поглиблює знання, формує повагу до інших народів. Оволодівати мовою – означає розмовляти й розуміти усне мовлення, знати мову. Мовні навички формуються механічно, через повторення та запам'ятовування структур, наповнених відповідним мовним матеріалом. Результатом застосування аудіолінгвального методу є вміння послуговуватися моделями та вимовляти їх у нормальному темпі спілкування, порівнювати мовні системи для встановлення та розв'язання труднощів, виявлених у результаті порівняння.

Знання, що ґрунтовані на інтересах студентів і підкріплені емоціями, краще засвоюються. Метод рольової гри стимулює мовленнєву діяльність, формує мовленнєві навички, покращує мовленнєве спілкування, сприяє розумінню між учасниками, створює умови для розв'язання певної проблеми через обговорення. Моделювання ситуації реального комунікативного акту уможливорює

врахування вікових й індивідуальних особливостей її учасників, підвищує мотивацію, навчає стратегій подолання мовних бар'єрів, а отже, покращує результати навчання. Задля формування міжкультурної комунікативної компетентності у межах свідомо-зіставного методу доцільно виокремити такі прийоми: аналіз (виявлення фонетичних, лексичних, граматичних структур, відмінних від рідної мови); порівняння (зіставлення виявлених явищ задля знаходження відмінностей); пояснення (складного матеріалу для його сприйняття).

З-поміж основних прийомів аудіолінгвального методу визначимо такі: імітація (багаторазове відтворення поданої моделі); трансформація (зміна вивченої моделі відповідно до ситуації); аналіз (знаходження в тексті граматичних або лексичних конструкцій та їх вивчення); осмислення (власна оцінка та потрактування побаченого чи почутого); обговорення (дискутування з приводу вивченого матеріалу). Для методу рольової гри характерними прийомами є: моделювання (побудова спілкування відповідно до запрограмованої ситуації, дискусія за ролями); ситуативність (застосування мовних засобів у межах певного соціального контексту); презентація (добір і повідомлення матеріалу); проектна робота (колективна праця над спільними / відмінними поняттями); трансформація (відтворення матеріалу різними стилями).

Запропоновані методи залучають до процесу навчання не лише мовний матеріал, а й культурний і країнознавчий, що сприяє осмисленому оволодінню мовним матеріалом, полегшує формування мовних і мовленнєвих навичок і умінь, а орієнтованість на професійну спрямованість у процесі вивчення іноземної мови сприяє формуванню системи знань, умінь і навичок, необхідних для подальшого навчання та застосування у практичній діяльності. Ґрунтуючись на зазначених методах до процесу навчання було залучено збірник текстів, завдань і діалогів «Долаючи крос-культурні бар'єри» що надав можливість дізнатися про відмінності у цінностях, нормах поведінки, соціальних і психологічних невідповідностях, що сприяло розвиненню неупередженості, толерантності та розширенню культурного світосприйняття [3].

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Лінгводидактичні основи формування міжкультурної комунікативної компетентності у процесі навчання іноземних мов

Провідна мета освіти – сформувати комплекс

компетентностей, необхідних для плідної соціальної та фахової діяльності, складниками якої є мобільність, самостійність, конструктивність і готовність до міжкультурної взаємодії. У межах терміну «міжкультурна комунікативна компетентність» доцільно використовувати компетентнісний, комунікативний і міжкультурний підходи. Кінцевою метою реалізації компетентнісного підходу, на думку С. Паламар, є набуття якостей, що надають змогу особистості інтегруватися у світовий соціокультурний простір: розуміння сутності феномена людини, взаємозв'язків людини і природи; визнання унікальності культур і розуміння механізмів міжкультурної взаємодії; вміння співпрацювати у контексті діалогу культур; вміння добирати необхідні джерела інформації, бачити альтернативність рішень і розв'язувати проблеми в різних сферах (соціальній і професійній); вміння орієнтуватися у ключових проблемах сучасного життя – екологічній, політичній, міжкультурній взаємодії [4].

Упровадження комунікативного підходу передбачає створення мовленнєво-комунікативних ситуацій, забезпечення предметності процесу спілкування, діяльнісного характеру мовленнєвого спілкування через залучення рольових ігор, побудову діалогів, розв'язання проблемних ситуацій, вільне спілкування. Навчання іноземної мови вимагає урахування значення культурного компонента, розуміння мови як культурного коду певної спільноти, тому застосування міжкультурного підходу гарантує підготовку майбутніх спеціалістів до ситуацій ділової міжкультурної взаємодії з урахуванням міжкультурних відмінностей, спільних рис культур задля вибору стратегій і тактик комунікації в міжкультурних ділових стосунках.

До зазначених підходів варто додати особистісно-орієнтований як такий, що спрямований на процес формування особистості з урахуванням її індивідуальності; активізацію механізмів саморозвитку, адаптації, самовиховання, необхідних для діалогічної взаємодії з людьми, культурою, цивілізацією. Означені підходи сприяють формуванню міжкультурної комунікативної компетентності, навчають толерантного ставлення до культурних розбіжностей, орієнтують на встановлення й підтримку міжособистісної взаємодії з оперттям на знання з мови та культуру поінформованість.

Зазначені підходи детермінують вибір принципів: свідомості (спрямований на усвідомлення та сприйняття мовних явищ, осмислений

добір мовного, мовленнєвого матеріалу відповідно до ситуацій та мети спілкування); зв'язку теорії з практикою (теоретичний матеріал ілюструється прикладами й ситуаціями з реального життя; лексичний матеріал пов'язаний з життєвими реаліями, збігається з потребами студентів, докільля використовується як джерело знань і сфера застосування теорії); науковості (вимагає закономірного зв'язку між змістом науки й навчальним предметом; мовні знання підтверджено фактами з культурним складником, що відображають культурні цінності та світосприйняття народу); творчого характеру навчання (навчання, спрямоване на формування у студентів здатності до міжкультурного спілкування, будується як творчий процес); комунікативності (реалізується через створення завдань, ситуацій, тотожних живому спілкуванню задля перенесення їх у життя); текстоцентризму (виховує повагу до мови, формує спостережливість до мовних одиниць, збагачує словниковий запас, формує міжкультурні знання); професійної спрямованості (формує систему знань, умінь та навичок, необхідну для подальшого навчання та застосування у практичній діяльності).

Особливу увагу варто звернути на застосування специфічних принципів що передбачають формування конкретних умінь, необхідних для виконання певного завдання. Принцип домінування проблемних культурознавчих завдань формує неупереджене ставлення до полікультурного світу, залучає засоби рідної та іноземної мов до навчання і виховання, вчить вибудовувати стратегії для запобігання культурних конфліктів під час контакту з невідомою культурою, аналізувати, систематизувати культурознавчий матеріал. Реалізація означеного принципу передбачає добір і формулювання проблемних культурознавчих і комунікативних ситуацій відповідного рівня складності задля розвитку мовленнєво-розумової активності та самостійності студентів.

Формування мовної особистості, готової до міжкультурного діалогу через виявлення, аналіз і сприйняття відмінностей між культурами, можливе через ознайомлення суб'єкта навчання з варіантами видів культур, із культурним різноманіттям, що дозволить проаналізувати не тільки відмінності, але й ідентичність між рідною й іншими культурами, сприятиме розширенню соціокультурного простору. Найбільш вдало означені умови навчання спрацьовують під час упровадження принципу культурної варіативності, реалізація якого полягає у формуванні таких

характеристик особистості, як: культурна неупередженість, толерантність, здатність до спілкування в іншому культурному середовищі, розуміння взаємозв'язку мови та культури.

Оскільки різниця сприйняття культурних реалій представниками різних народів є найскладнішою у процесі міжкультурної комунікації, а уникнення конфліктів є одним з її основних завдань, то є необхідним вивчення конфліктів і конфліктних ситуацій задля їх усунення, а отже, застосування принципу культурної опозиції. Метою означеного принципу є створення ситуацій, де власні знання, норми, культурні переконання будуть відрізнятися від знань, норм, культурних переконань представників іншої культури. Навички, що формуватимуться у процесі розв'язання навчальної конфліктної ситуації, складатимуть основу міжкультурної комунікативної компетентності.

Структурні компоненти міжкультурної комунікативної компетентності

Нове соціальне замовлення щодо всебічного розвитку особистості через навчання та набуття суспільного досвіду привертає увагу науковців до компонентів освіти, спрямованих на формування компетентностей, необхідних для продуктивної діяльності особистості, характеристиками якої є: мобільність, самостійність, конструктивність і готовність до міжкультурної взаємодії. Питання міжкультурної комунікації привертають увагу науковців В. Андрущенко, З. Бакум, І. Дирда, В. Загороднова, В. Манакін, О. Пальчикова. О. Нежива визначає міжкультурну комунікацію як процес спілкування, що відбувається в умовах, які значно відрізняються від тих, якими звикли послуговуватися у межах своєї культури, та які суттєво впливають на успіх чи невдачу комунікативної події [5]. Отже, завданням міжкультурної комунікації є формування міжкультурної та комунікативної компетентностей.

На основі аналізу класифікацій ключових компетентностей та їх провідних функцій можна стверджувати, що комунікативна компетентність є обов'язковим складником кожної із запропонованих систем. Це вказує на її особливу роль як інструменту взаємодії між індивідуумами, культурами, соціумами. Вона є неодмінною умовою праці, пізнання, вироблення систем цінностей, необхідних для життя. О. Корніяка акцентує, що у процесі професійної діяльності фахівці постійно співпрацюють з багатьма людьми (які відрізняються за віком, психологічними особливостями,

фахом), що зі свого боку вимагає від особистості постійного розвитку комунікативної компетентності задля задоволення професійних можливостей і досягнення комунікативних цілей [6].

Аналізуючи визначення комунікативної компетентності, О. Кошонько доходить висновку, що означена категорія вимагає певного рівня сформованості особистісного та професіонального досвіду взаємодії з оточенням, необхідного індивіду для успішного функціонування у професійному середовищі та суспільстві в межах своїх здібностей і соціального статусу [7].

На підставі вивчення компонентів комунікативної компетентності майбутніх педагогів-філологів, І. Галян та ін. доходять висновку, що розвиток комунікативної компетентності сприяє розвитку особистості, попереджує емоційне вигорання, а достатній рівень сформованості означеної компетентності сприятиме підвищенню етнокультурної та соціальної толерантності [8]. Культурне розмаїття сучасного сприяє як культурному взаємообміну та формуванню єдиного багатокультурного суспільства, так і виникненню конфліктів на тлі культурного непорозуміння. Відтак постає необхідність подолання мовних і культурних бар'єрів під час вербального і невербального спілкування [9].

Важливим результатом вищої освіти, показником її якості на тлі сучасних інтеграційних процесів є сформована міжкультурна компетентність. Проблема розвитку означеної компетентності розглядається фахівцями у багатьох галузях підготовки та визначається як складник професійного розвитку майбутніх спеціалістів і достатньо сформованої професійної компетентності. На думку О. Рембач, міжкультурна компетентність передбачає розвиток компонентів: комунікативного, соціокультурного, мотиваційно-ціннісного та афективного, що взаємопов'язані та разом забезпечують здатність людини успішно реалізовувати професійні функції в іншомовному середовищі [10].

Вивчаючи проблеми міжкультурної компетентності фахівців соціальної сфери, Т. Браніцька доходить висновку, що вона є «необхідною умовою їхньої конкурентоспроможності; механізмом гармонізації соціальних відносин між різними групами, між представниками різних етносів і культурних традицій, а також гармонізації міжособистісних відносин у полікультурному

професійному середовищі». У складі міжкультурної компетентності науковець виокремлює ціннісно-когнітивний, мотиваційний та діяльнісний компоненти [11].

Сформована міжкультурна компетентність складається з трьох чинників: знання (цінності, норми людей, що впливають на комунікативну поведінку), вміння (спостерігати, слухати, аналізувати, оцінювати, інтерпретувати), ставлення (повага, відкритість, цікавість) – унаслідок чого особистість набуває здатності відповідати іншій особі відповідно до її очікувань [12].

Під час вивчення іноземної мови особистість залучає розуміння та знання рідної мови та культури, тому надзвичайно важливо навчати студентів жити та працювати у двох культурах і діяти як посередник між культурним і лінгвістичним контекстом, використовуючи сформовані міжкультурні навички [13]. Згідно зі стандартами вищої освіти, міжкультурна комунікативна компетентність є однією з умов конкурентоспроможності фахівця на міжнародному ринку праці та його самореалізації, що необхідно враховувати під час професійної підготовки студентів до участі в міжнародній співпраці [2].

На переконання науковців міжкультурна комунікативна компетентність – це якість, сформована внаслідок навчання і соціалізації особистості, що досягається через спілкування, обмін інформацією, продуктивну взаємодію та передбачає свідомий вибір моделі поведінки та демонстрацію культури учасників комунікації [14].

Докладний аналіз наукових праць, присвячених питанням міжкультурної комунікації (М. Байрам [13], З. Бакум [9], Т. Браніцька [11], Л. Максимчук [14], О. Рембач [10]) дають підстави стверджувати, що міжкультурна комунікативна компетентність майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій – складний процес спілкування між представниками різних культур, що ґрунтується на здатності орієнтуватися у різних видах культур, реалізовувати знання в межах діалогу культур та співпрацювати з представниками інших національностей, вибудовувати комунікативну стратегію відповідно до намірів спілкування. Відповідно, міжкультурна комунікативна компетентність може бути презентована поєднанням таких компонентів: ціннісний, пізнавальний, дієвий і культурологічний (рис. 1).

Рисунок 1. Складові міжкультурної комунікативної компетентності

Джерело: власна розробка автора

На основі визначених компонентів рівень сформованості міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій визначено за такими критеріями: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, професійно-комунікативний, лінгвокультурознавчий. Показниками мотиваційно-ціннісного критерію є сформованість толерантного ставлення до норм і цінностей, що не тотожні власній культурі; навичок аналізу невідповідностей у різних культурах та їх сприйняття. Когнітивний критерій охоплює знання з історії, культури, традицій та фольклору інших національних спільнот; навички використання набутих знань про різні культури та правила поведінки у процесі міжкультурного спілкування. Професійно-комунікативний критерій передбачає вільне спілкування у соціальній та професійній сферах, розвинені навички діалогічного та монологічного мовлення у різних сферах, застосування соціокультурно забарвлених лексичних одиниць задля урізноманітнення мовлення. Розуміння єдності світової цивілізації, здатність застосовувати набуті знання з мови та культури у міжнародній співпраці є показниками лінгвокультурознавчого критерію.

Система завдань і вправ для розвитку міжкультурної комунікативної компетентності

Задля формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій було обрано систему вправ спрямованих на розвиток компетентностей міжкультурної комунікації та використано комплекс завдань для актуалізації мовних та соціокультурних знань (порівняння, аналіз, інтерпретація явищ, що є розбіжними в різних мовах).

Задля формування особистості, здатної встановлювати й підтримувати контакти з людьми, ураховувати наміри комунікації, змінювати власне мовлення відповідно до ситуації, у межах ціннісного компонента міжкультурної комунікативної компетентності доцільно використати такі завдання: «Вам необхідно познайомитися та дізнатися певну інформацію. Розіграйте діалоги, з опертям на запропоновані варіанти поведінки», «Порівняйте інформацію; якщо це можливо, додайте свою, знайдіть спільне та відмінне. «Об'єднайтеся у групи, презентуйте інформацію про поняття «дім», «сім'я» з позиції власної культури. Вислухайте інших. Представте означені поняття з позиції інших культур». «Обміркуйте запропоновану

інформацію у групах. Презентуйте думку своєї групи загалом, використовуйте фрази для підтвердження своєї думки або спростування думки опонентів».

У межах пізнавального компонента доречно застосовувати завдання, спрямовані на поглиблення знань студентів щодо особливостей поведінки учасників спілкування, комунікативних стратегій та правил. Інструкція до них така: «Подивіться на малюнки, опишіть, як люди вітають одне одного», «Вивчіть інформацію з таблиці. Від чого залежить попит на робочі місця? Обґрунтуйте свою думку», «Складіть питання до інтерв'ю «Як відпочиває молодь». Розіграйте інтерв'ю з одногрупниками». Задля розвитку навичок спілкування, здатності вибудовувати стратегію взаємодії та попереджувати конфліктні ситуації студентам було запропоновано виконати такі вправи: «Складіть діалог-ситуацію «Ділові перемовини», де діючі особи є представниками різних типів культур», «Подивіться на малюнки. Опишіть, що Ви бачите, та прокоментуйте ситуацію». Об'єднайтеся у дві групи. Доведіть або спростуйте твердження: «Мова – дзеркало культури».

Формуванню дієвого компонента сприяє використання завдань, зміст яких передбачає розвиток уміння скеровувати стратегію спілкування з урахуванням особливостей співрозмовників: «Прочитайте твердження. Чи згодні Ви з ними? Доберіть приклади на підтримку Вашої думки. Трансформуйте їх у запитання та запропонуйте одногрупникам відповісти на них», «Складіть запитання про освіту й поставте їх вашому одногрупнику. Відповіді занотуйте в таблицю». «Обміркуйте у групі питання: Для чого студенти отримують вищу освіту? Презентуйте Ваші ідеї іншим академічним групам», «Використовуючи план, розкажіть про студентське життя у Вашій країні, порівняйте з відповідями інших студентів». «Сьогодні Інтернет-спілкування набуває все більшого поширення. Обміркуйте питання разом з одногрупниками. Висловіть свою думку з позиції: а) чоловіка, б) жінки, в) літньої людини». «Ви приїхали в іншу країну. Запитайте в одногрупників, як поводитися в чужій країні».

Використання таких вправ сприятиме формуванню культурологічного компонента міжкультурної комунікативної компетентності: «Складіть список видатних особистостей вашої країни». Розкажіть, який внесок вони зробили», «Користуючись наведеними даними, з'ясуйте, що впливає на вибір напряму освіти». Задля збагачення

словникового запасу студентам пропонуються вправи, спрямовані на ознайомлення з народними висловами, а саме: «Складіть діалог «Прислів'я та приказки світу». Порівняйте сталі вирази з певних тем. Знайдіть спільне та відмінне», «До поданих фразеологізмів доберіть відповідники у Вашій мові. Проаналізуйте та презентуйте результати Вашим одногрупникам».

Запропоновані завдання-тренажери посилюють інтерес і розуміння студентів до культури іншого народу, спонукають до самостійного пошуку додаткової інформації, а відтак – до підвищення рівня знань [15].

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи варто зазначити, що міжкультурна комунікативна компетентність є основною складовою професійного розвитку майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій. Вона містить сформовані навички, що дозволяють особистості вільно сприймати, аналізувати та передавати інформацію, оцінювати вербальну і невербальну поведінку співрозмовника, вибирати власну комунікативну стратегію, розуміти та сприймати відмінності іншої культури, запобігати виникненню непорозумінь, викликати позитивне сприйняття у співрозмовника, що зі свого боку дозволяє майбутньому фахівцеві інтегруватися у світове професійне товариство, досягти професійного та особистого розвитку.

Формування міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх фахівців у сфері інформаційних технологій ґрунтується на застосуванні текстового матеріалу, системи завдань і вправ, спрямованих на з'ясування відомостей про лінгвістичні та культурні розбіжності народів, мови яких вивчаються, що створює сприятливі умови для оволодіння умінням й навичками розпізнавання культурно-маркованих одиниць, навчає послуговуватися культурно-зabarвленою лексикою відповідно до ситуацій спілкування, сприяє формуванню означеної компетентності, розумінню та засвоєнню іноземної мови, розбудові міжкультурного діалогу, вихованню особистості здатної до ефективної міжкультурної взаємодії.

Подальші наукові розвідки вбачаємо у ґрунтовному вивченні питань з удосконалення методів і прийомів формування міжкультурної комунікативної компетентності та створенні електронного дидактичного комплексу для вдосконалення процесу навчання іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Bakum Z., Palchikova O., Kostyuk S., Lapina V. Intercultural competence of personality while teaching foreign languages. *Revista Espacios*. 2018. Vol. 40, No. 23. P. 24.
- [2] Затверджені стандарти вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> (дата звернення: 29.01.2020).
- [3] Kostiuk S., Palchikova O. Crossing cultural barriers (a collection of materials for the development of intercultural communicative competence). Kryvyi Rih: KNU, 2019. 106 p. URL: http://mlib.knu.edu.ua/pluginfile.php/142316/mod_resource/content/1/Crossing%20cultural%20barriers%201.pdf (access date 20.01. 2020).
- [4] Паламар С. Компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 1–2(20–21). С. 267–278. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2018_1-2_22 (дата звернення: 06.02.2020).
- [5] Нежива О.М. Міжкультурна комунікація як один із кроків успішної професійної діяльності. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ: матеріали між нар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 21 березня 2017 р.). Київ, 2017. С. 173–175.
- [6] Корніяк О. Комунікативна компетентність сучасного фахівця – педагога і психолога. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. 2013. Вип. 30. С. 544–551.
- [7] Кошонько Г., Лужецька О. Професійна комунікативна компетентність психолога як умова його успішної діяльності. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*. 2018. № 2(10). С. 102–114.
- [8] Communicative competence in training future language and literature teachers / I. Halian et al. *Amazonia Investiga*. 2020. Vol. 9, No. 29. P. 530–541.
- [9] Бакум З., Пальчикова О. Навчання іноземних мов на крос-культурній основі: прикладний аспект. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії*. 2019. Вип. 19. С. 129–145.
- [10] Рембач О. Формування міжкультурної компетентності майбутніх правознавців у процесі мовної підготовки. *Університетські наукові записки*. 2017. № 63. С. 387–400.
- [11] Браніцька Т. Міжкультурна компетентність як важливий чинник професійної діяльності фахівців соціальної сфери. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2019. Вип. 1(44). С. 18–22.
- [12] Ilie O. The intercultural competence. Developing effective intercultural communication skills. *International Conference Knowledge-Based Organization*. 2019. Vol. 25, No. 2. doi: 10.2478/kbo-2019-0092.
- [13] Byram M., Wagner M. Making a difference: Language teaching for intercultural and international dialogue. *Foreign Language Annals*. 2018. Vol. 51. P. 140–151. doi: 10.1111/flan.12319.
- [14] Максимчук Л. Міжкультурна комунікативна компетентність майбутнього фахівця зовнішньоекономічної діяльності як інтегративне утворення особистості. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 4(11). С. 252–266.
- [15] Бакум З.П., Пальчикова О.О., Костюк С.С. Навчання іноземних мов: крос-культурний підхід: монографія. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2019. 288 с.

REFERENCES

- [1] Bakum, Z., Palchikova, O., Kostyuk, S., & Lapina, V. (2018). Intercultural competence of personality while teaching foreign languages. *Revista Espacios*, 40(23), 24.
- [2] Ministry of Education and Science of Ukraine. (2019). *Standards of higher education*. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>
- [3] Kostiuk, S., & Palchikova, O. (2019). *Crossing cultural barriers (a collection of materials for the development of intercultural communicative competence)*. Kryvyi Rih: KNU. Retrieved from http://mlib.knu.edu.ua/pluginfile.php/142316/mod_resource/content/1/Crossing%20cultural%20barriers%201.pdf.

- [4] Palamar, S. (2018). Competence approach as a methodological landmark of modernization of modern education. *Educational discourse*, 2-3(20-21), 267-278. Retrieved from http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23964/1/Palamar_S_P%20PPD_PI_2018.pdf.
- [5] Nezhiva, O. (2017). Intercultural communication as a part of successful professional activity. In *Strategies of Intercultural Communication in Language Education of Modern Universities* (pp. 173-175). Kyiv: KNEU.
- [6] Korniiaka, O. (2013). Communicative competence of modern specialist educational psychologist. *Humanitarian State Higher Educational Institution "Pereiaslav-Khmelnytskyi Hrygirii Skovorade State Pedagogical University"*, 30, 544-551.
- [7] Koshonko, G., & Luzhetska, O. (2018). Professional Communicative Competence of a Psychologist as a Condition for his Successful Activity. *Collection of Scientific Works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Psychological Sciences*, 2(10), 102-114.
- [8] Halian, I., Halian, O., Gusak, L., Bokshan, H., & Popovych, I. (2020). Communicative competence in training future language and literature teachers. *Amazonia Investiga*, 9(29), 530-541.
- [9] Bakum, Z., & Palchykova, O. (2019). Foreign languages teaching on cross-cultural basis: Applied aspect. *Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University*, 19, 129-145.
- [10] Rembach, O. (2017). Development of intercultural competence of future lawyers in the process of language training. *University Scientific Notes*, 63, 387-400.
- [11] Branitska, T. (2019). Intercultural competence as an important factor of professional activity of social sphere specialists. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University*, 1(44), 18-22.
- [12] Ilie, O. (2019). The intercultural competence. Developing effective intercultural communication skills. *International Conference Knowledge-Based Organization*, 25(2). doi: 10.2478/kbo-2019-0092.
- [13] Byram, M., & Wagner, M. (2018). Making a difference: Language teaching for intercultural and international dialogue. *Foreign Language Annals*, 51, 140-151. doi: 10.1111/flan.12319.
- [14] Maksymchuk, L. (2017). Intercultural communicative competency of the future foreign economic activity professionals as an integrative formation of personality. *Collection of Scientific Works of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences*, 4(11), 252-266.
- [15] Bakum, Z., Palchykova, O., & Kostiuk, S. (2019). *Foreign language teaching: Cross-cultural approach*. Ternopil: Osadtsa Yu.